

DİNAMİK - 10

Yrd. Doç. Dr. Mehmet Ali Dayıođlu
Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi
Tarım Makinaları ve Teknolojileri Mühendisliđi Bölümü

10. HAFTA

Kapsam:

- Mekanik güç
- Mekanik verim
- Örnek problem çözümleri
- Konservatif Kuvvetler
- Potansiyel enerji
- Kinetik enerji
- Enerji korunumu ilkesi
- Analiz prosedürü
- Örnek problem çözümleri

3.10 Mekanik Güç

Güç birim zamanda yapılan iş miktarı olarak tanımlanır.

Ortalama güç: $P_{ort} = \frac{\Delta U}{\Delta t}$

Δt zaman aralığında yapılan iş ΔU ise ortalama güç hesaplanabilir.

Anlık güç:

Zaman aralığı çok küçük alınır.

Anlık güç yapılan işin zamana göre türevidir.

$$dU = \mathbf{F} \cdot d\mathbf{r} \quad \rightarrow \quad P = \frac{d}{dt} (\mathbf{F} \cdot d\mathbf{r})$$

Eğer F kuvveti sabit ise, güç kuvvet ile hız vektörünün skaler çarpımıdır.

$$P = \mathbf{F} \cdot \mathbf{v} \quad (\text{skaler})$$

SI sisteminde kullanılan güç birimi Watt (W) dır.

$$1 \text{ W} = 1 \text{ J/s} = 1 \text{ N} \cdot \text{m/s}$$

3.11 Mekanik verim

Bir makinanın mekanik verimi makine tarafından üretilen çıkış gücünün makinaya verilen giriş gücüne oranı olarak tanımlanır:

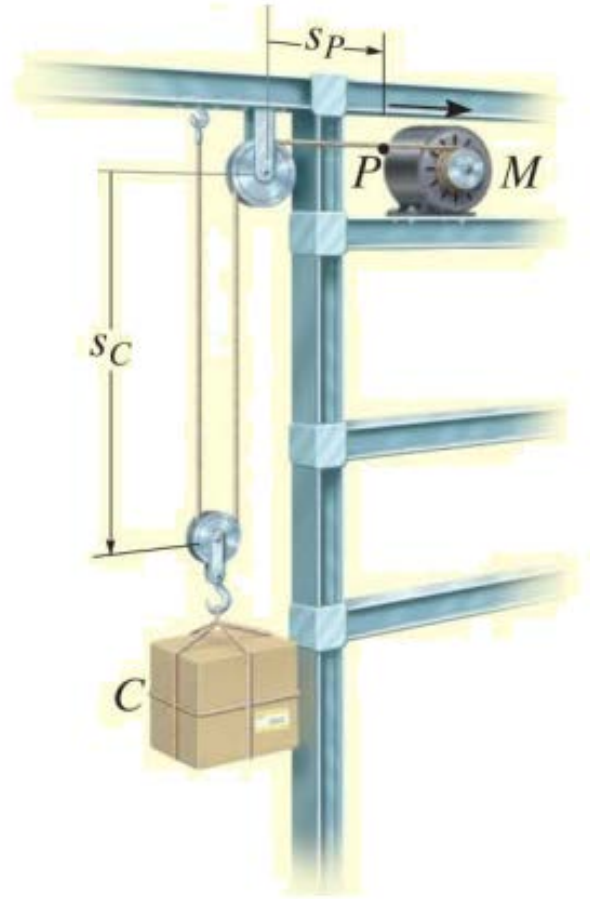
$$\eta = \frac{\text{çıkış gücü}}{\text{giriş gücü}} = \frac{P_o}{P_i}$$

$$\eta = \frac{\text{çıkış enerjisi}}{\text{giriş enerjisi}} = \frac{Q_o}{Q_i}$$

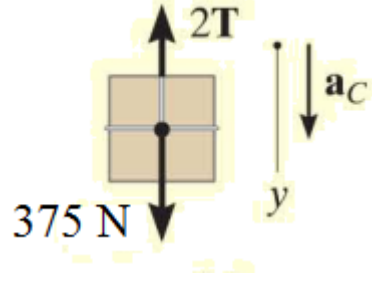
η mekanik verim olarak hesaplanır. Yüzde olarak yada 0 – 1 arasında tanımlanabilir.

Örnek Problem

Şekil 14–15a’da gösterilen yük asansörünün M motoru 0.85’lik bir verimle çalışmaktadır. 375 N’luk C sandığını, ip üzerindeki P noktası 1.2 m/s^2 lik bir ivme ile çekilecek ve gösterilen andaki hızı 0.6 m/s olacak şekilde, kaldırması için motora sağlanması gereken gücü belirleyiniz. Makara ve ipin kütlesini ihmal ediniz.

Çözüm

Motorun çıkış gücünü hesaplamak için, önce ipteki çekme kuvvetini belirlemek gerekir, çünkü bu kuvvet motor tarafından meydana getirilir.

Serbest-cisim diyagramından, Şekil 14–15b,

$$+\downarrow \Sigma F_y = ma_y; \quad -2T + 375 \text{ N} = \frac{375 \text{ N}}{9.81 \text{ m/s}^2} a_C \quad (1)$$

buluruz.

Yükün ivmesi, yükün hareketi ile P noktasının bilinen hareketi arasında bir bağıntı kuran kinematik kullanılarak elde edilebilir, Şekil 14–15a. Dolayısıyla, Kesim 12.8'in yöntemleriyle, Şekil 14–15a'deki s_C ve s_P koordinatları ile yatay ve düşey doğrultularda değişen ipin l uzunluğundaki sabit bir parçası arasında bir bağıntı kurulabilir: $2s_C + s_P = l$. Bu denklemin zamana göre ikinci türevi alınarak,

$$2a_C = -a_P \quad (2)$$

bulunur. $a_P = +1.2 \text{ m/s}^2$ olduğundan, $a_C = (-1.2 \text{ m/s}^2)/2$ olur. Eksi işareti neyi gösterir? Bu sonucu Denklem 1'e yerleştirir ve, Denklem 1 ve 2'deki ivmelerin ikisinin de aşağı doğru pozitif olduğu kabul edildiğinden, eksi işaretini tutarsak,

$$\begin{aligned} -2T + 375 \text{ N} &= \frac{375 \text{ N}}{9.81 \text{ m/s}^2} (-0.6 \text{ m/s}^2) \\ T &= 199.0 \text{ N} \end{aligned}$$

elde ederiz. Buna göre, ipi 0.6 m/s ile çekmek için gerekli, watt cinsinden ölçülen, çıkış gücü

$$\begin{aligned} P &= \mathbf{T} \cdot \mathbf{v} = (199 \text{ N})(0.6 \text{ m/s}) \\ &= 119.4 \text{ W} \end{aligned}$$

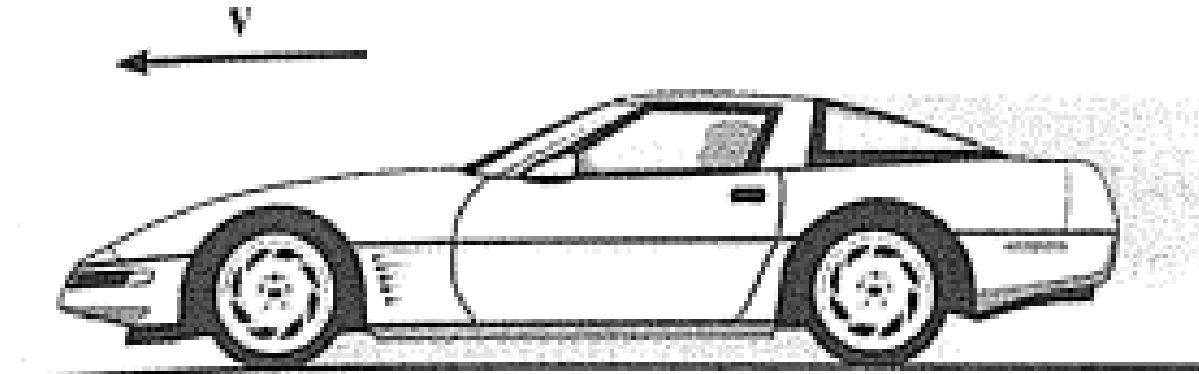
olur. Çıkış gücü, motorun

$$\begin{aligned} \text{giriş gücü} &= \frac{1}{\epsilon} (\text{çıkış gücü}) \\ &= \frac{1}{0.85} (119.4 \text{ W}) = 140.5 \text{ W} \end{aligned} \quad \text{Yanıt}$$

lik bir giriş gücü sağlamasını gerekli kılar. Yükün hızı sürekli değiştiğinden, bu güç gereksiniminin anlık olduğuna dikkat edilmelidir.

Örnek Problem

Şekil 14–16a’da gösterilen spor araba, 2 Mg ’lık bir kütle ve $\epsilon = 0.63$ ’lük bir motor verimliliğine sahiptir. Araba ileri doğru giderken, rüzgar araba üzerinde, $v \text{ m/s}$ cinsinden olmak üzere, $F_D = 1.2v^2 \text{ N}$ ’luk bir sü-rüklenme direnci yaratmaktadır. Araba, 50 m/s ’lik bir hızla ilerlediğine göre, motor tarafından sağlanan maksimum gücü belirleyiniz.

Çözüm

Serbest-cisim diyagramında gösterildiği gibi, Şekil 14–16b, N_C normal kuvveti ve F_C sürtünme kuvveti bütün tekerleklerin *bileşke kuvvetlerini* gösterir. Özellikle, dengelenmemiş sürtünme kuvveti arabayı *öne doğru* iter. Bu etki, kuşkusuz, yol üzerinde arka tekerleklerin dönme hareketiyle yaratılır ve motor gücüyle sağlanır.

x doğrultusundaki hareket denklemini uygulayarak,

$$\leftarrow \sum F_x = ma_x; \quad F_C - 1.2v^2 \text{ N} = (2000 \text{ kg}) \frac{dv}{dt}$$

buluruz. Araba sabit hızla ilerlediğinden, $dv/dt = 0$ 'dır. Dolayısıyla, $v = 50$ m/s yazılarak,

$$v = 50 \text{ m/s}$$

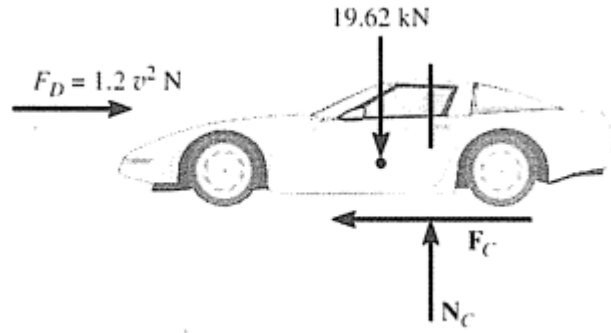
$$F_C = 1.2(50 \text{ m/s})^2 = 3000 \text{ N}$$

elde edilir. Arabanın çıkış gücü, F_C sürüş (sürtünme) kuvveti ile belirlenir. Buna göre,

$$P = F_C \cdot v = (3000 \text{ N})(50 \text{ m/s}) = 150 \text{ kW}$$

dir. Böylece, motor tarafından sağlanan güç (giriş gücü)

$$\text{giriş gücü} = \frac{1}{\epsilon} (\text{çıkış gücü}) = \frac{1}{0.63} (150 \text{ kW}) = 238 \text{ kW} \quad \text{Yanıt}$$

3.12 Konservatif Kuvvetler

Parçacık bir noktadan diğerine hareket ettiğinde, bu kuvvetin yaptığı iş parçacığın izlediği yoldan bağımsız ise bu kuvvete konservatif kuvvet denir.

F kuvvetinin yaptığı iş yola bağımlı değilse kuvvet korunumludur.

F kuvvetinin yaptığı iş yola bağımlı ise kuvvet korunumsuzdur.

Ağırlık: Bir parçacığın ağırlığı tarafından yapılan iş yoldan bağımsızdır. Sadece parçacığın düşey yer değiştirmesine bağlıdır. Konservatifdir.

Elastik Yay: Bir parçacık üzerine etki eden bir yay kuvveti tarafından yapılan iş yoldan bağımsızdır. Sadece parçacığın s uzaması ve sıkışmasına bağlıdır. Konservatifdir.

Sürtünme: Yüzey tarafından parçacığa uygulanan sürtünme kuvveti tarafından yapılan iş yola bağlıdır. Yol uzadıkça iş artar. Sonuç olarak sürtünme kuvveti konservatif değildir. İş cisimden ısı şeklinde dışarı yayılır.

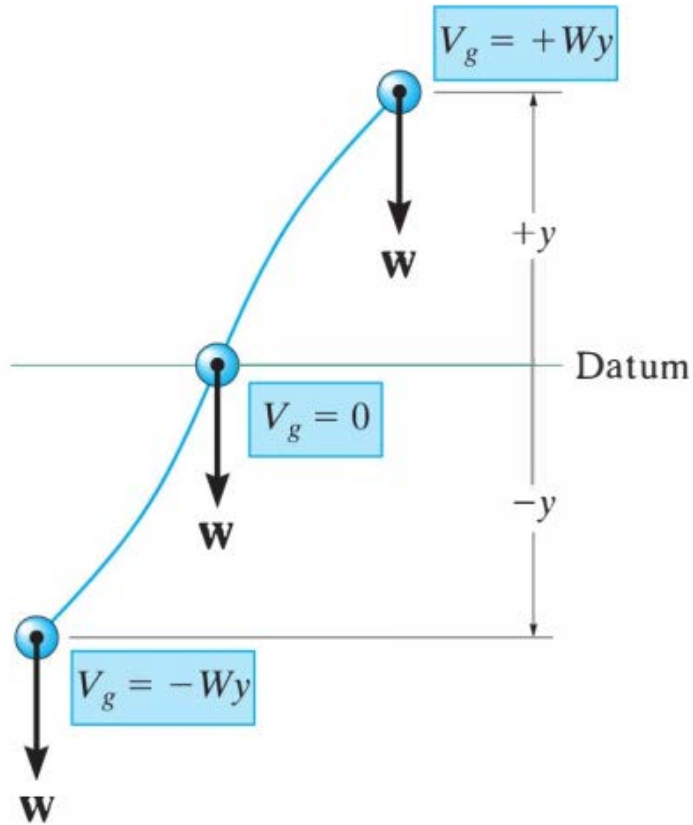
Enerji: Enerji iş yapma kapasitesi olarak tanımlanır.

Kinetik enerji: Başlangıçta hareketsiz olan bir parçacığı v hızına taşımak için yapılması gereken işe eşittir. Kinetik enerji parçacığın iş yapma kapasitesinin bir ölçüsüdür.

Potansiyel enerji: Bir referansa göre ölçülen ve parçacığın konumundan kaynaklanan enerji potansiyel enerji olarak tanımlanır. Mekanikte, yerçekiminden yada elastik bir yay tarafından yaratılan potansiyel enerji önemlidir.

3.13 Potansiyel Enerji

1. Yerçekim potansiyel enerjisi:

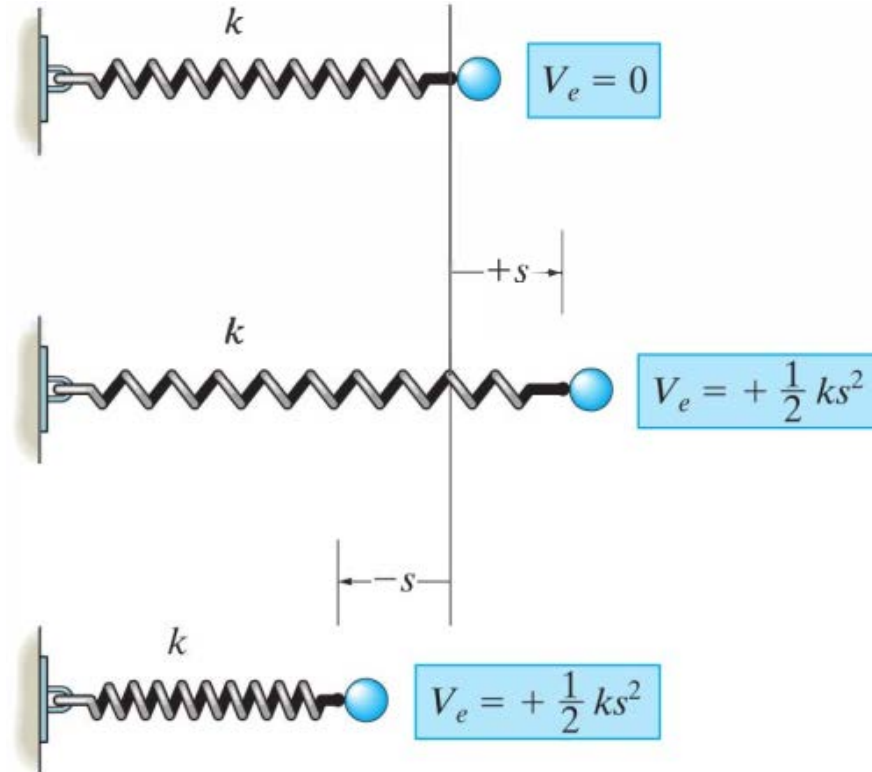

$$U_{1-2} = -mg(y_2 - y_1)$$

$$U_{1-2} = mgy_1 - mgy_2$$

$$U_{1-2} = V_1 - V_2$$

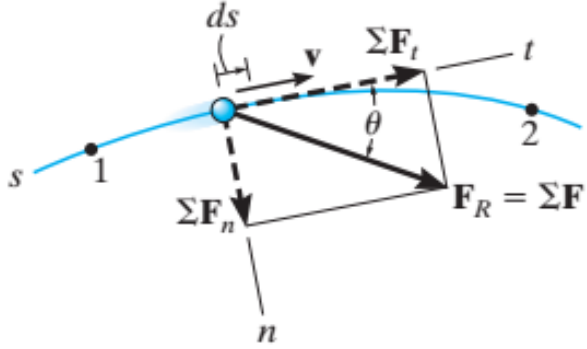
2. Yay potansiyel enerjisi:

$$U_{1-2} = -\frac{1}{2}k(x_2^2 - x_1^2)$$

$$U_{1-2} = \frac{1}{2}kx_1^2 - \frac{1}{2}kx_2^2$$

3.14 Kinetik Enerji

Kütlesi m olan ve üzerine etkiyen F_R bileşke kuvveti ile v hızına sahip olan bir parçacık düşünelim.

1 noktasından 2 noktasına parçacık üzerinde etkili olan kinetik enerji tanımlanabilir:

$$\Sigma \int_{s_1}^{s_2} F_t ds = \int_{v_1}^{v_2} mv dv$$

$$\Sigma \int_{s_1}^{s_2} F_t ds = \frac{1}{2}mv_2^2 - \frac{1}{2}mv_1^2$$

$$\Sigma U_{1-2} = \frac{1}{2}mv_2^2 - \frac{1}{2}mv_1^2$$

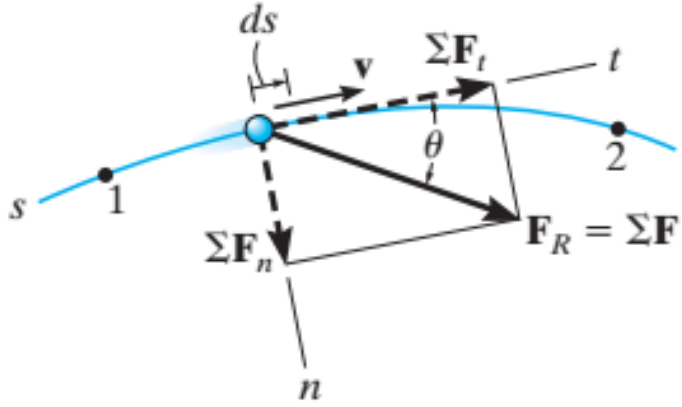
Soldaki terim 1 den 2 ye giderken parçacık üzerinde etkili olan tüm kuvvetlerin yaptığı işin toplamını gösterir.

Sağdaki iki terim $T = \frac{1}{2}mv^2$ formunda parçacığın sırasıyla son ve ilk kinetik enerjilerinin tanımlanması için kullanılır.

Kinetik enerji skalerdir ve birimi Joule (J) dir.

İş pozitif yada negatif olabilir. Ancak kinetik enerji daima pozitiftir.

3.14 Kinetik Enerji

Yukarıdaki son eşitlik genellikle aşağıdaki şekilde yazılır:

$$T_1 + \Sigma U_{1-2} = T_2$$

[Parçacığı başlangıçtaki kinetik enerjisi] + [parçacık üzerine etkiyen ve onu başlangıçtan son konuma hareket ettiren tüm toplam kuvvetlerin yaptığı iş] = [parçacığın son kinetik enerjisi]

3.15 Enerjinin Korunumu İlkesi

Korunumlu ve korunumsuz kuvvetlerin yaptığı işler ayrı ayrı hesaplanabilir.

$$U_{1-2} = (U_{1-2})_{\text{korunumlu}} + (U_{1-2})_{\text{korunumsuz}}$$

Konservatif kuvvetler söz konusu ise,

Enerjinin korunumu prensibine göre, başlangıçtaki kinetik ve potansiyel enerjiler toplamı son durumdaki kinetik ve potansiyel enerjiler toplamına eşittir.

$$T_1 + V_1 = T_2 + V_2$$

3.16 Analiz prosedürü

Enerji korumu denklemi hız, yer değiştirme ve konservatif kuvvet sistemlerini içeren problemleri çözmek için kullanılır. Burada, yörünge üzerinde sadece iki noktada potansiyel ve kinetik enerjiler belirlenir.

İř (Serbest cisim diyagramı) - (SCD)

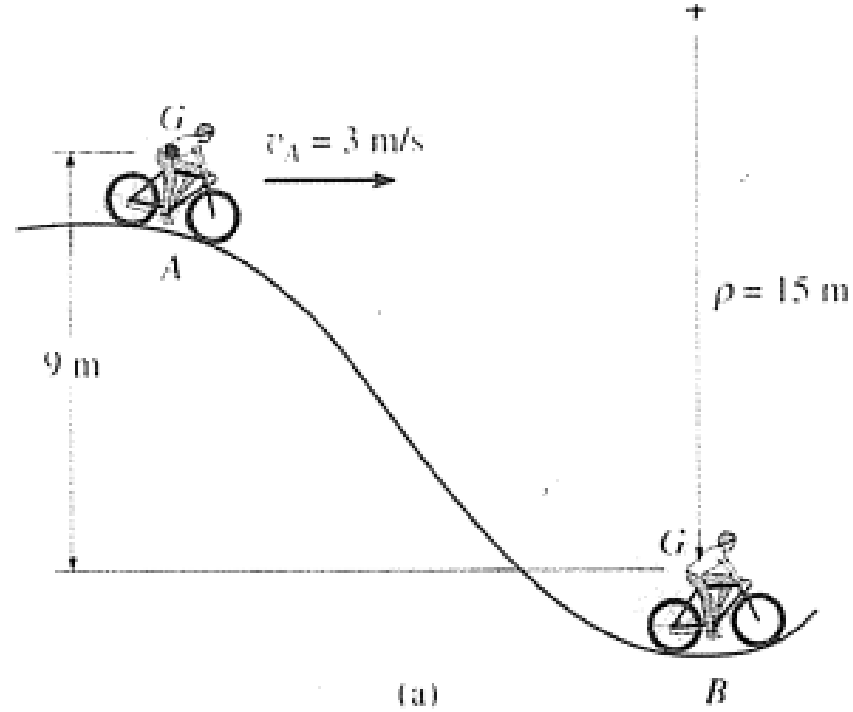
- Parçacığın ilk ve son konumlarına göre SCD çizilir. Bir parçacık üzerinde iş yapan, aynı zamanda yol üzerinde hareket ettiren tüm kuvvetler diyagram üzerinde gösterilir.

Enerjinin korunumu ilkesi

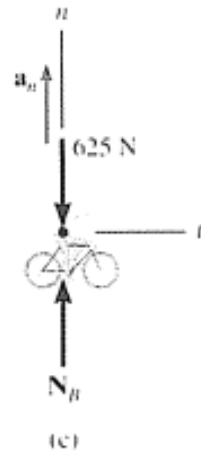
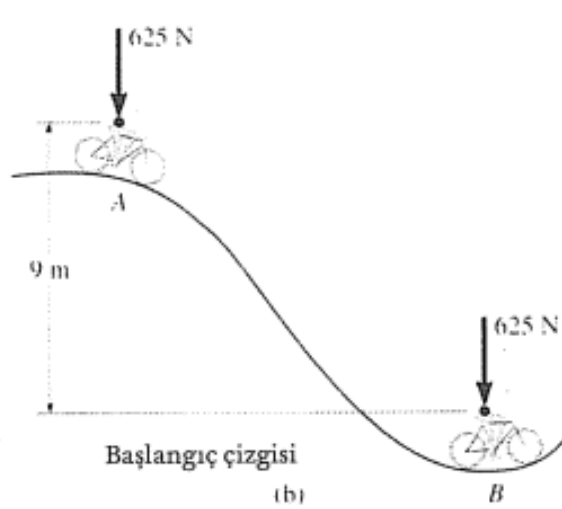
- $T_1 + V_1 = T_2 + V_2$ uygulanır.
- Başlangıçtaki ve son noktalardaki kinetik enerjiler, hızı karesinden hesaplandığı için pozitiftir. $T = \frac{1}{2} m v^2$
- Potansiyel enerjiler (V) belirlenir.

Örnek Problem

Şekil 14–21a'daki çocuk ve bisikletin toplam ağırlığı 625 N'dur ve kütle merkezi G 'dedir. Çocuk, 3 m/s hızla A tepesinden aşağı pedal çevirmeden indiğine göre, yolun eğrilik yarıçapının $\rho = 15$ m olduğu B noktasına ulaştığı anda bisikletin her iki tekerleğine uygulanan normal kuvveti belirleyiniz. Sürtünmeyi ihmal ediniz.

Örnek Problem

ÇÖZÜM

Normal kuvvet, iş yapmadığından, $\sum F_n = m(v^2/\rho)$ hareket denklemin-den elde edilmelidir. Ancak, bisikletin B'deki hızı enerjinin korunumu denklemleri kullanılarak belirlenebilir. Niçin?

Potansiyel Enerji. Şekil 14-21b, bisikleti A ve B noktalarında göstermektedir. Çözüm için uygun olması nedeniyle, potansiyel enerji başlangıç çizgisi, bisiklet B'de iken kütle merkezinden geçecek şekilde seçildi.

Enerjinin Korunumu.

$$\{T_A\} + \{V_A\} = \{T_B\} + \{V_B\}$$
$$\left\{ \frac{1}{2} \left(\frac{625 \text{ N}}{981 \text{ m/s}^2} \right) (3 \text{ m/s})^2 \right\} + \{(625 \text{ N})(9 \text{ m})\} = \left\{ \frac{1}{2} \left(\frac{625 \text{ N}}{981 \text{ m/s}^2} \right) (v_B)^2 \right\} + \{0\}$$
$$v_B = 13.4 \text{ m/s}$$

dir.

Hareket Denklemi. Bisikletin B de bulunduğu ana ait serbest-cisim diyagramında gösterilen veri kullanılarak,

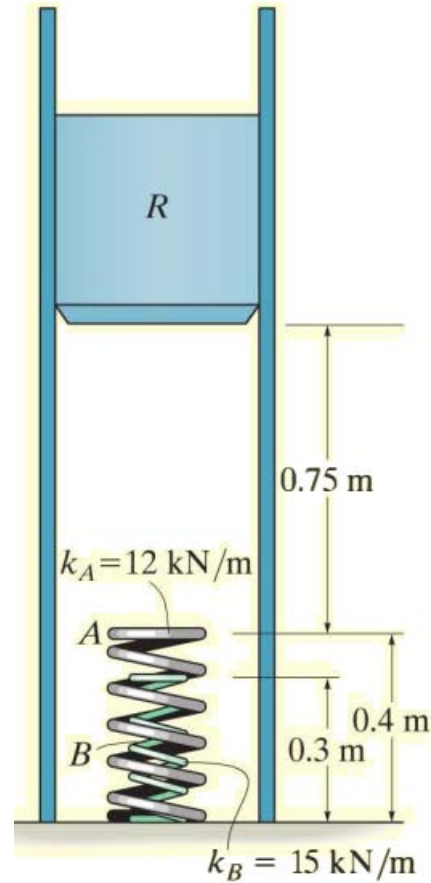
$$+\uparrow \sum F_n = ma_n; \quad N_B - 625 = \frac{625 \text{ N}}{9.81 \text{ m/s}^2} \frac{(13.4 \text{ m/s})^2}{(15 \text{ m})}$$
$$N_B = 1.39 \text{ kN}$$

Yanıt

Örnek Problem

Şekil 14–22a’da gösterilen 100 kg kütleli R bloğu, sabiti $k_A = 12$ kN/m olan A yayının üstünden 0.75 m’lik mesafeden, durmaktayken bırakılıyor. A yayının içine, sabiti $k_B = 15$ kN/m olan B yayı yerleştirildiğine göre, bloğun aşağı doğru hareketini durdurmak için A ’da olması gereken yer değiştirmeyi belirleyiniz. Her bir yayın gerilmemiş uzunluğu şekilde gösterilmiştir. Yayların kütesini ihmal ediniz.

Çözüm

Potansiyel Enerji. Bloğun, durduğu anda *her iki yayı sıkıştırdığını varsayacağız*. Başlangıç çizgisi, bloğun başlangıç konumundaki ağırlık merkezinden geçmektedir, Şekil 14–22b. Kinetik enerji sıfıra düştüğü zaman ($v_2 = 0$), A yayı s_A mesafesi kadar ve dolayısıyla B yayı $s_B = s_A - 0.1$ m kadar sıkışır.

Enerjinin Korunumu.

$$T_1 + V_1 = T_2 + V_2$$

$$\{0\} + \{0\} = \{0\} + \left\{ \frac{1}{2}k_A s_A^2 + \frac{1}{2}k_B (s_A - 0.1)^2 - Wh \right\}$$

$$\{0\} + \{0\} = \{0\} + \left\{ \frac{1}{2}(12\,000 \text{ N/m})s_A^2 + \frac{1}{2}(15\,000 \text{ N/m})(s_A - 0.1 \text{ m})^2 - 981 \text{ N}(0.75 \text{ m} + s_A) \right\}$$

dir. Terimleri yeniden düzenleyerek,

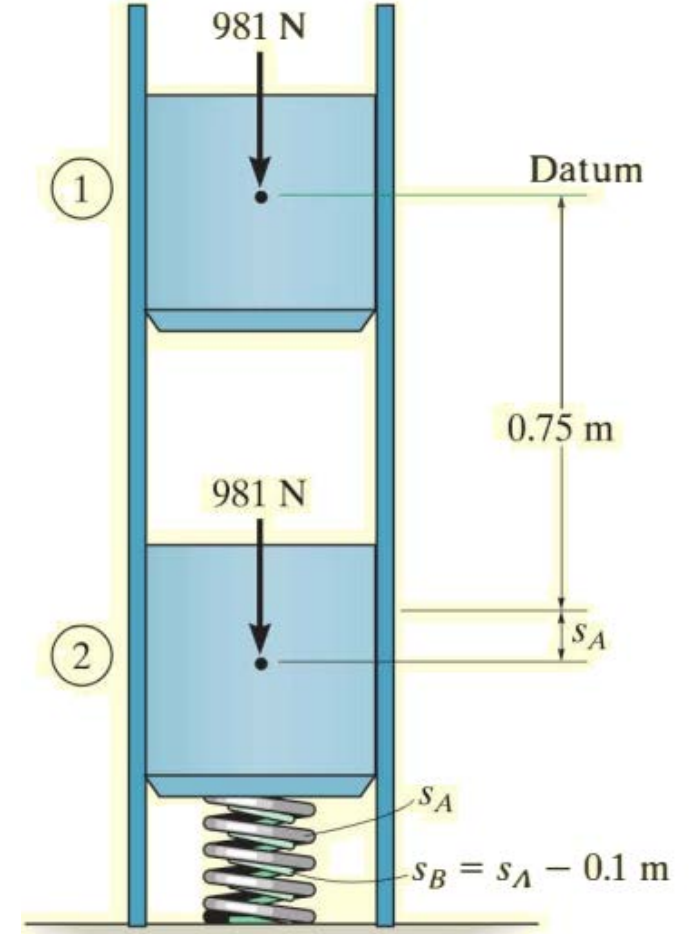
$$13\,500s_A^2 - 2481s_A - 660.75 = 0$$

buluruz. Bu ikinci derece denklemini çözersek, pozitif kökünü

$$s_A = 0.331 \text{ m}$$

Yanıt

olarak buluruz.* $s_B = 0.331 \text{ m} - 0.1 \text{ m} = 0.231 \text{ m}$ (pozitif olduğundan, her iki yayın blok tarafından sıkıştırıldığı varsayımı doğrudur.

* İkinci kök, $s_A = -0.148$, fiziksel duruma uygun değildir. Pozitif s aşağı doğru ölçüldüğü için, eski işareti A yayının, bloğu durdurmak için 0.148 m kadar "uzatılması" gerekeceğini gösterir.

Ders Kitabı:

- Hibbeler, 2014. Mühendislik Mekaniği – Dinamik, Literatür Yayıncılık, İstanbul
Çevirenler: Ayşe Soyuçok, Özgün Soyuçok,
Orijinal isimi: Engineering Mechanics SI Metric Edition, Dynamics.

Kullanılan Kaynaklar:

- Ferdinand Beer, Phillip Cornwell, E. Russell Johnston 2014. Mühendisler için Vektör Mekaniği Dinamik Literatür Yayıncılık, İstanbul, Çevirmen: Osman Kopmaz, Ömer Gündoğdu.
Orijinal isimi: Vector Mechanics for Engineers: Dynamics
- Hibbeler, R. C., 2015. Engineering Mechanics: Dynamics, 14th Edition, Prentice Hall, New Jersey USA.
- Meriam, J. L. , Kraige, L. G. 2012. Engineering Mechanics: Dynamics, John Wiley & Sons, USA